

AVRUPA BİRLİĞİ YOLUNDA TÜRKİYE’NİN YABANCI DİL POLİTİKASI

Doç.Dr. Mehmet GÜNDOĞDU
ME. Üni. Fen-Edebiyat Fakültesi
Çeviri Bölümü

ÖZET

Son yıllarda Avrupa'daki toplumsal ve siyasal gelişmeler her alanda olduğu gibi eğitim alanında da köklü değişimleri beraberinde getirmiştir. Avrupa Birliği'ndeki bu gelişmeler, aynı zamanda birden çok yabancı dil öğrenme gereksiniminin artmasına da yol açmıştır. Böylece, yabancı dil öğretimi ve izlenecek yabancı dil politikası gittikçe önem kazanmaya başlamıştır. Bu bağlamda Avrupa Konseyi, yabancı dil öğretiminin daha etkin ve verimli olmasını sağlayacak yeni düzenlemeler yapmayı öncelikli görevleri arasında almıştır.

Avrupa Birliği ülkelerinde dil ve kültür çeşitliliği korunması ve geliştirilmesi gereken bir zenginlik olarak değerlendirilmektedir. Bu düşünceye uygun olarak tüm Avrupa Birliği ülkelerinde "Avrupa Konseyi Yabancı Diller Eğitimi Ortak Kriterleri" çerçevesinde yabancı dil eğitim-öğretim izlencelerinin oluşturulmasına, ders araç-gereçleri geliştirilmesine, aynı zamanda bireylerin yabancı dil düzeylerinin saptanması ve belgelendirilmesinde ortak ölçütlerin belirlenmesine ve böylece bireylerde yaşam boyu yabancı dil öğrenme bilinci oluşturmaya çalışılmaktadır.

Ne var ki, bu durum Avrupa Birliği'ne aday ülkeler arasında yer alan ülkemiz için geçerli değildir. Oysa, Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde değişen koşullarına uygun olarak yabancı dil eğitim politikamızın yeniden gözden geçirilmesi ve "Avrupa Konseyi Yabancı Diller Ortak Kriterleri"ne uygun izlencelerin geliştirilmesi kaçınılmaz görünmektedir. Bu bağlamda, ülkemizde yabancı dil olarak tek bir dilin egemenliğine dayalı yabancı dil öğretimi yerine, öğretim programlarında farklı dil seçeneklerine yer verilerek, her yaş grubuna ve toplumun her kesimine uygun programlarla yabancı dil öğretimi yaygınlaştırılmalı ve buna uygun yabancı dil politikaları geliştirilmelidir.

Anahtar Sözcükler: Yabancı Dil Politikası, Yabancı Dil Öğretimi, Avrupa Konseyi Yabancı Diller Ortak Kriterleri, Avrupa Birliği

ZUSAMMENFASSUNG

Die gesellschaftlichen und politischen Entwicklungen der letzten Jahre in Europa haben unter anderem auch im Bildungsbereich wesentliche Veränderungen mit sich gebracht. Diese Entwicklungen innerhalb der Europäischen Union haben gleichzeitig zu einem Bedarf am Erlernen einer Fremdsprache oder mehrerer Fremdsprachen geführt und somit gewinnen der Fremdsprachenunterricht und demzufolge auch die Fremdsprachenpolitik immer mehr an Bedeutung. In diesem Zusammenhang erscheint das Bemühen um die Ausgestaltung und effizientere Koordination des schulischen Fremdsprachenunterrichts als eine vordringliche sprachpolitische Aufgabe im Europarat.

Es wird immer darauf hingewiesen, dass die sprachliche und kulturelle Vielfalt in den EU-Ländern ein Reichtum ist, den es zu unterstützen und zu entwickeln gilt. Dementsprechend streben alle EU-Länder danach, die Entwicklung der fremdsprachlichen Lehrpläne, der Lehrmaterialien und der Test- und Prüfungsverfahren, die Einstufung und Zertifizierung der Kompetenzniveaus von Lernenden mit Hilfe des „Gemeinsamen Europäischen Referenzrahmens für Sprachen“ zu vereinheitlichen und gleichzeitig ein Bewusstsein für die Notwendigkeit von einem lebenslangen Fremdspracherwerb zu initiieren.

Doch leider gilt das für die Türkei als EU-Kandidaten noch nicht. Deshalb ist es unumgänglich, die Fremdsprachenpolitik, gerade weil wir uns auf dem Weg in die EU befinden, in Bezug auf die veränderten Bedingungen zu überprüfen, und den Fremdsprachenunterricht im türkischen Bildungssystem an den „Gemeinsamen Europäischen Referenzrahmen für Sprachen“ zu adaptieren sowie gemäß dessen Kriterien neu zu gestalten. Daraus ergibt sich, dass es nicht nur die Dominanz einer einzigen Fremdsprache geben darf, sondern dass man diverse Fremdsprachen in die Schulprogramme aufnehmen muss. Darüber hinaus müssen diese Programme auf alle Altersgruppen aus verschiedenen Gesellschaftsschichten ausgedehnt werden. Unter Berücksichtigung all dieser oben genannten Punkte muss man eine erfolgreiche Fremdsprachenpolitik entwickeln.

Schlagwörter: Fremdsprachenpolitik, Fremdsprachenunterricht, der Gemeinsame Europäische Referenzrahmen für Sprachen, Europäische Union

GİRİŞ

1951 yılında altı Avrupa ülkesi Belçika, Fransa, Almanya, İtalya, Lüksembourg ve Hollanda'nın Paris sözleşmesiyle kurdukları "Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu" (AKÇT), bugünkü "Avrupa Birliği"ni (AB) oluşturma yönünde atılan ilk somut adım olarak kabul edilir. Avrupa Birliğinin oluşum sürecindeki bu ilk girişimden sonra 1957 yılında Avrupa Toplulukları olarak adlandırılan iki yeni topluluk daha -"Avrupa Ekonomik Topluluğu" (AET) ve "Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu" (EUROATOM)- kuruldu. 1965 yılında bu üç topluluk birleştirilerek yetkili kurulları ortak bir yönetim altında toplandı. Amaç, kurumsal birleşmenin ötesinde genel anlamda ortak bir

pazar oluşturulmak ve ekonomik bütünleşmeyi sağlanmaktı.

Topluluğun başlangıçta altı olan üye sayısı 1973 yılında Danimarka, İrlanda ve İngiltere'nin katılımıyla dokuza, 1981 yılında Yunanistan, 1986 yılında İspanya ve Portekiz'in katılımıyla on ikiye çıktı. 1995 yılında Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın birliğe katılmasıyla üye sayısı onbeşe yükseldi. Son olarak geçtiğimiz yılda onbeş yeni üyenin birliğe katılmasıyla toplam üye sayısı yirmibeşe yükselmiştir. Genişleme süreci ise hâlen devam etmektedir.

Kurulduğu ilk dönemde ekonomik bir bütünleşmeyi öngören Avrupa Topluluğu özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılması, iki Almanya'nın birleşmesi, uluslararası sermayenin

yoğunlaşması, dünyadaki küreselleşme sürecinin hızlanmasıyla birlikte siyasi bütünleşme yönünde önemli adımlar attı ve 1992 yılında imzalanan Maastricht Antlaşması ile topluluğun adı Avrupa Birliği olarak değiştirildi. Topluluk tarihinde en önemli gelişme olarak bilinen bu antlaşmayla ortak güvenlik ve dış politika konularında işbirliği ile ortak para birimine geçilmesi kararlaştırıldı; bu arada “Avrupalılık”/“Avrupa Vatandaşlığı” kavramı da gündeme getirildi. Böylece, ekonomik alanda başlayan bütünleşme süreci özellikle 1989-1991 yıllarından sonra hızla ortak yasalara bağlı bütünleşmiş bir siyasi birlik yönünde gelişmeye başladı. Henüz ortak güvenlik ve dış politika konularında siyasi bütünleşmeyi sağlayacak alt yapı tam olarak oluşmamış olsa da -son Irak Savaşı'nda üye ülkelerin farklı tutumu bunu açıkça göstermektedir- siyasi, ekonomik, hukuk ve toplumsal alanda yapılan değişiklik ve düzenlemelerle siyasal bir bütünleşme ve Avrupa Birleşik Devletleri'ni kurma çabaları devam etmektedir.

Kalıcı olmamakla birlikte Avrupa Birleşik Devletleri'ni oluşturma düşüncesinin kökenleri ise, bu yönde ilk somut adım atıldığı İkinci Dünya Savaşı'ndan çok daha geriye gider¹. Ancak, geçen süreç içerisinde değişen koşullar ve Avrupa'nın ekonomik ve siyasi rekabet içinde olması nedeniyle bu düşünce uzun süre gerçekleşmemiştir. Bilindiği gibi Avrupa ülkeleri arasındaki ekonomik rekabet, yirminci yüzyılın ilk yarısında iki büyük dünya savaşının çıkmasına yol açmıştır. O güne kadar dünyanın siyasi, ekonomik ve kültür merkezi olan Avrupa, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu konumunu kaybetmiş ve dünyanın egemenliğini ABD ve SSCB'ye bırakmak zorunda kalmıştır. Ayrıca, Avrupa'da meydana gelebilecek olası savaşları önleme gereksinimi ortaya çıkmış, uluslararası örgütlenme ve uluslararası işbirliğinin önemi daha da artmıştır. Bu anlamda “Avrupa Birliği” kavramı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa ülkelerinin ekonomik birlik oluşturma yoluyla savaşın vermiş olduğu zararlardan kurtulma ve yaşam düzeyini artırma isteğiyle beraber gelişmeye başlamıştır. Böylece bütünleşme süreci için somut girişimler yaşama geçirilmiştir. Bütün bunların yanı sıra Avrupa ülkelerinin ortak

değerlere ve kültüre sahip olması bütünleşmeyi sağlamada gözardı edilemeyecek kadar önemli etkenler olduğu belirtilmiştir. Böylece, somut olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra başlayan süreç bugün siyasi bir birlik oluşturma yolunda devam etmektedir.

Bu süreç sonunda ortaya çıkacak yeni siyasi ve ekonomik dengeler Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. Bu nedenle Türkiye bir yandan AB'ye tam üyelik yolunda büyük çabalar göstermekte, diğer yandan ise siyasi, hukuki, ekonomi ve toplumsal yapısını AB ölçütlerine uyumlu hâle getirmeye çalışmaktadır.

AVRUPA BİRLİĞİ - TÜRKİYE İLİŞKİSİ

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile ilişkileri ise 31 Temmuz 1959'da Türkiye'nin Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) başvurusuyla başladı. Türkiye 1959 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu'na (AET) üyelik için başvuruda bulundu. AET, Türkiye'nin gelişmişlik düzeyinin tam üyelik için yeterli olmadığını ileri sürerek ortaklık ilişkisi önerdi. Bunun üzerine Türkiye ile AET arasında 1963 tarihinde Ankara'da bir ortaklık antlaşması imzalandı. Türkiye'nin Avrupa Topluluğu ile ekonomik bütünleşmesini öngören Ankara Antlaşması, Türkiye'deki siyasal gelişmelere, dünyadaki ekonomik durgunluğa ve ardından da Sovyetler Birliği'nin dağılmasına bağlı olarak ancak gecikmeli olarak uygulanabildi. Bu antlaşmada öngörülen hazırlık ve geçiş döneminden sonra Türkiye, 1987 yılında Avrupa Topluluğuna yeniden tam üyelik başvurusunda bulundu. Bugüne kadar bu başvurusu açıkça reddedilmedi, ama olumlu bir yanıt da alınamadı. 1993 yılında ise tam üyelik konusunda Kopenhag kriterleri diye bilinen siyasi kriterler gündeme getirildi. Belirlenen siyasi kriterlere uyumun üyelik müzakerelerinin başlatılmasının ön şartı olduğu ve bu kriterlerin tümünü yerine getirmenin birliğe üyeliğin temel koşulu olduğu belirtildi. Birliğe tam üye olabilmek için Türkiye'nin öncelikle Kopenhag Zirvesi'nde belirlenen siyasi kriterleri yerine getirmesi istendi. Buna göre Türkiye'nin öncelikle demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan ve azınlık haklarının korunmasını güvence altına alacak istikrarlı bir kurumsal yapıya, rekabet edebilecek durumda işleyen bir piyasa ekonomisine sahip olması ve bu konularda üyelik yükümlülüklerini yerine getirmesi gerekiyordu. Ancak bütün bunların yapılmadığı gerekçesiyle 1997 Lüksembourg Zirvesi'nde, Türkiye tam üyelik için genişleme sürecinin dışında tutuldu.

1959 yılında başlayan Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, 1999 yılında Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin AB'ye tam üyelik için aday üye olmasının resmen kabul edilmesiyle yeni bir döneme girdi.

¹ 1300'lü yıllarda Pierre Dubois, Türklere karşı yeni bir haçlı seferi düzenleme düşüncesiyle ortak temsilciler konseyi önermiş, 17. yüzyılda ise Emeric Cruse, siyasal uzlaşmazlıkları çözmek için ortak Avrupa ülkelerinin temsilcilerinden oluşan ortak bir meclis kurulmasını istemiştir. Aynı dönemde Duc ve Sully, Avrupa'da bir federasyon kurulmasından söz etmiştir. 18.yüzyılda Saint Pierre, uluslararası bir senato ve bu senatoya bağlı uluslararası ordu kurulmasını ve böylece yeryüzünde barışın bu yolla sağlanabileceğini ileri sürmüştür (bkz. Haluk Özdemir, [www.web.ttnet/ozdemirler/ AB. htm](http://www.web.ttnet/ozdemirler/AB.htm))

Bu tarihten bir yıl sonra “2000 İlerleme Raporu”nda insan hakları konusunda olumlu gelişmelere dikkat çekilmiş olmakla birlikte Türkiye’nin hâlâ 1993 Kopenhag siyasi kriterleri yerine getirilmediği vurgulanarak demokrasi ve hukukun üstünlüğünü güvence altına alacak kurumsal reformların yavaş işlediğine, yolsuzluklar konusunun bir sorun olmaya devam ettiğine yer verildi. Daha sonra kısa ve orta vadeli ekonomik ve siyasi hedefler belirlenerek Kıbrıs sorununa çözüm getirilmesi, düşünce ve ifade özgürlüğünün güvence altına alınması, ana dilde yayın yapılabilmesi, IMF ve Dünya Bankası ile varılan anlaşma gereği özelleştirmenin sürdürülmesi, anayasa reformunun yapılması, Milli Güvenlik Kurulunun görev alanının gözden geçirilmesi, kültürel çeşitliliğin güvence altına alınması, sosyal güvenlik ilişkilerinin güçlendirilmesi, uygulanabilir bir sosyal güvenlik sisteminin oluşturulması istendi. Türkiye’nin tam üyelik için öncelikle bu konuda üzerine düşenleri yerine getirmesi gerektiği belirtildi. Aralık 2002’de yapılan Kopenhag Zirvesi’nde Türkiye’nin 2004 Aralık ayına kadar bütün kriterleri yerine getirmesinin bekleneceği ve 2005 yılı içinde Türkiye ile tam üyelik müzakerelerinin başlayabileceği açıklandı.

Hepimizin de bildiği gibi, geçtiğimiz yıl Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Kopenhag Kriterleri ve AB Komisyonunun değerlendirme raporları doğrultusunda ciddi adımlar atıldı ve bir dizi uyum yasaları çıkarılarak –çıkarılan uyum yasalarından birisi de ülkemizde konuşulan farklı dillerin ve lehçelerin öğretilmesiyle ilgiliydi- Avrupa Birliği’nin öncelikle yerine getirilmesini öngördüğü siyasi kriterlerin yerine getirildiği açıklandı. Bilindiği gibi 17 Aralık 2005 tarihinde tam üyelik görüşmelerinin 3 Ekim 2005’te başlanması kararlaştırıldı.

Özetle, AB Türkiye ile olan ilişkilerinde zaman zaman güçlüklerle karşılaşılsa da taraflar arasında yapılan antlaşmalarda belirtilen düzenlemelere uygun olarak Avrupa ile bütünleşme yönünde Türkiye’nin özellikle son yıllarda büyük çaba gösterdiği söylenebilir.

Ancak Türkiye’nin AB’ye üyelik sorunu hepimizin bildiği gibi ülkemizde hâlâ tartışılan bir konudur. Türkiye’nin Avrupa Birliğine üyeliğini değişik açılardan ele alıp değerlendiren birbirine karşıt farklı düşünce ve görüşler vardır. Benim burada vurgulamak istediğim nokta ise Türkiye’nin uzun yıllar -Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana- Avrupa aydınlanma felsefesi değerlerini içselleştirememiş olmasıdır. Bu nedenle, Türkiye’nin bugün Avrupa ile bütünleşme sürecinde gösterdiği çabaları, salt ekonomik ve siyasi bütünleşme yönünde atılmış adımlar olarak görmek doğru olmaz. Amaç eğer

gerçekten Türkiye’nin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasını, katılımcı demokrasiyi yaşama geçirmeyi, insan haklarını ve özgürlüklerini sağlamaksa bu çabaları daha çok Avrupa aydınlanma felsefesi değerlerini benimsemek ve bu değerler temelinde toplumu siyasi, toplumsal ve kültürel açıdan yeniden yapılandırmak olarak değerlendirmek gerekir. Bir başka deyişle bütün bu çabalar Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana süregelen çağdaşlaşma, demokrasi ve hukuk devleti ilkelerini yaşama geçirme, toplumu “çağdaş uygarlık düzeyine” ulaştırma girişimlerinin bir devamı olarak görülebilir. Yoksa Avrupa Birliği üyeliği sanayileşmiş ülkelerin ekonomik çıkarları nedeniyle onların açık pazarı olma durumundan öteye gidemez.

AVRUPA BİRLİĞİNİN YABANCI DİL POLİTİKASI

Bugün dünyada özellikle 90’lı yıllardan sonra siyaset, ekonomi, kültür ve toplumsal alanda izlenmesi güç köklü değişimler yaşanmaktadır. Yaşamın her alanında uluslararası işbirliği ve ilişkiler gittikçe yoğunlaşmıştır. Ülkeler, toplumlar ve bireyler arasındaki bilgi alış-verişi hızla artmış ve karşılıklı etkileşim olağanlaşmıştır. Bu gelişmelere koşut olarak Avrupa’da sınırların kalkması, iç pazarların açılması, her Avrupa vatandaşının bir başka ülkede öğrenim görme ve çalışma gibi olanaklarına kavuşmuş olması yabancı dil öğrenme ve isteğini artırmakla kalmamış yabancı dil öğretimini de önemli ölçüde etkilemiştir. Bu durumda yabancı dil öğretimini içinde yaşadığımız çağın gereksinimlerine uygun olarak yeniden biçimlendirmek ve geliştirmek zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Değişen koşullar ve gereksinimler bağlamda Avrupa Birliği,

1. Avrupa’daki dil ve kültür çeşitliliğini bir zenginlik kaynağı olarak korumayı ve geliştirmeyi,
2. İnsanlar ve ülkeler arasındaki ilişkileri, uluslararası işbirliğini ve düşünce alış-verişini kolaylaştırmayı, yabancı dil politikasının vazgeçilmez temel ilkesi olarak benimsemiştir (bkz. Polat 2001:36).

Avrupa konseyi tarafından benimsenen bu ilkeler temelinde yabancı dil öğrenmek, her Avrupa vatandaşının temel hak ve ödevlerden biri olarak görülmektedir. Buna göre Avrupa Birliğine üye ülkelerde yaşan her vatandaşın öncelikle Lingua Franca- iletişim dili- olarak İngilizceyi gereksinimlerini karşılayabilecek düzeyde kullanabilmesi amaç edinilmiştir. Ancak kültür farklılığından kaynaklanan iletişim sorunlarını aşabilmek, farklı davranış biçimlerine önyargısız yaklaşabilmek için sadece İngilizce bilmek tek başına yeterli değildir. Bu nedenle, AB yabancı dil

politikası her Avrupa vatandaşının zorunlu eğitim sürecinde anadili yanında en az iki ya da daha fazla yabancı dil öğrenmesini öngörmektedir. Bunun yanında üzerinde önemle durulan bir diğer nokta ise yabancı dil olarak tek bir dilin egemenliğinin önlenmesidir (bkz. Weissbuch der EU 1995:42). Bu anlamda Birliğe üye ülkelerin eğitim-öğrenim programlarında birden çok yabancı dil seçeneğine yer verilmesi, yabancı dil öğretiminin herkesin birden çok dil öğrenmesine olanak verilebilecek biçimde yeniden planlanması istenmektedir. Bu yaklaşıma göre yabancı dil öğretimi eğitim süreciyle sınırlı bir etkinlik değil, yaşam boyu bir öğrenme olarak görülmektedir (bkz. Neuner, 1996: 16). Bunun yanında bireysel öğrenme, gelişen medya olanaklarından yararlanabilme, her düzeyde gerekli dilsel becerilerin kazandırılması da başlıca amaçlar arasında yer almaktadır. Bütün bunlar AB yabancı dil politikasının vazgeçilmez ilkeleridir.

LINGUA FRANCA: İNGİLİZCE

AB'nin egemenlik anlayışı *birlik içinde farklılıklara* yer veren kültürel bir yaklaşıma dayanır. Bu yaklaşımda dini ve ırkçı değerler yerini insanlığın ve insancıl değerlerin egemenliğine bırakmıştır. Avrupa kültürünün birleştirici bütünleştirici öğeleri, bu insancıl değerler insan hakları ve hoşgörü anlayışıdır. Ancak, içinde yaşadığımız küreselleşme sürecinde her şey ticarileşmiş ekonomik güç her şeyi belirlemeye başlamıştır. Bugün ekonomik gücü elinde bulunduran ülkeler, özellikle de ABD dünya ekonomisini ve siyasetini tek yönlü yönetir duruma gelmiştir. Küreselleşmenin etkisi sadece ekonomi ve ticaret alanıyla sınırlı kalmamış, dil ve kültür alanına da yansımıştır. Kültürel küreselleşme sonucu İngilizce, 17. yüzyıldan beri uluslararası görüşmelerde ve antlaşmalarda tek geçerli dil olan Fransızca ile bütün Avrupa'da felsefe ve düşünce dili olarak kullanılan Almanca'nın yerini almış ve bütün dünya ülkelerinin ortak iletişim dili olmuştur.

Bugün İngilizce artık yaşamın her alanında kullanılan küresel bir iletişim dili konumundadır. Bu durum İngilizceyi öncelikli öğretilmesi gereken bir dil konumuna getirmiştir. Bu nedenle, İngilizce hemen hemen bütün dünyada birinci yabancı dil olarak öğretilen diller arasında ilk sırada yer almaktadır. Durumun gelecek yıllarda da değişmeden devam edeceği, İngilizcenin bu konumunu koruyacağı tahmin edilmektedir. Günümüzde tek bir dilin –İngilizcenin- egemenliği “Avrupa kültürünün ve Avrupalılık düşüncesinin belirgin özelliği olan” çok dillilik ve çok kültürlülüğü tehdit eder niteliktedir (bkz. Polat 2001:31). Oysa, *Avrupalılık* bilincinin ve kimliğinin oluşması ancak çok dillilik ve çok

kültürlülüğün korunması ve geliştirilmesiyle olanaklıdır.

Bu yaklaşıma uygun olarak Avrupa Birliği, çok dilliliği ve çok kültürlülüğü Avrupa'nın bir özelliği olarak kabul etmiş ve yabancı dil politikasını çok dillilik ve çok kültürlülük temelinde geliştirmiştir. Bu bağlamda Avrupa Birliği'ne üye olmayan ülkelerin dilleri ile her ülkenin sınır komşusu dillerin yabancı dil olarak öğretilmesini de desteklenmektedir.

TÜRKİYE'NİN YABANCI DİL POLİTİKASI

Avrupa Birliği'nin geliştirdiği yabancı dil politikasının temel ilkeleri açısından ülkemizdeki uygulamalara baktığımızda ülkemizin yabancı dil politikasının tek bir dile, sadece İngilizceye odaklı olduğunu görüyoruz. Bugün İngilizce hemen bütün eğitim kurumlarımızın programlarında öğretime sunulan tek dil olarak egemenliğini sürdürmektedir. İngilizcenin kullanım alanının genişliği, diğer dillerin eğitim programlarında yeterince yer alınmasını olumsuz yönde etkilemiştir. Öyle ki ülkemizde İngilizcenin dışında Almanca, Fransızca gibi diller ortaöğretim kurumlarının programlarından hemen hemen kalkmış durumdadır. Bugün gelinen noktada ortaöğretim kurumlarından üniversitelerimizin Almanca ve Fransızca bölümlerine öğrenci akışı nerdeyse durmuştur. Bunun da ötesinde bazı üniversitelerimizde Almanca ve Fransız bölümleri kapatılmış ya da bu bölümlere gelen öğrenci sayısı yok denecek kadar azalmıştır. Bugün, Almanca ve Fransızca bölümlerinin büyük çoğunluğu, ortaöğretimde yabancı dili İngilizce olan öğrencileri kabul etmektedir.

İçinde yaşadığımız çağda yabancı dil öğretimini tek bir dile sınırlı tutmak dünyayı tek yönlü algılayan, yorumlayan, tek bir kültürün değerlerine açık bireyler yetiştirmek gibi sakıncalara yol açabilir. Oysa aynı nesnel dünyada yaşadığımız halde bizim dışımızdaki toplumlarla yani *ötekilerle* paylaşamadığımız başka gerçeklikler de vardır. Bu gerçeklik, yabancı dil olarak tek bir dilin kendi gerçekliği olamaz. Toplumlar aynı gerçekliği yaşasa da nesnelere, olayları, kısaca dünyayı farklı algılamakta ve bu farklı algılama biçimleri dillerine de yansımaktadır. Bu nedenle, tek bir dilin sınırları içinde kapalı kalmamanın bu sınırları aşmanın gerekliliği de kendiliğinden anlaşılmaktadır. Başka toplumların ve kültürlerin dünyasına açılmak, bizden farklı olanları, *ötekini* tanımak, onları farklılıkları içinde algılayabilmek ve bundan kendi toplumsal ve kültürel varlığımız için sonuçlar çıkarabilmek için birden fazla yabancı dil öğrenmek artık bir zorunluluk olmuştur (bkz. Sayın: 1993:10). Bunun yanında

değişik kùltùrlerle iletişime girmek, dũnyaya bir başka açıdan bakmak, dũřũnce ufkumuzu daha da genişletmenin vazgeçilmez bir aracıdır. Bu nedenle, bugũn yabancı dil renmeyi değişik kùltùrlere açılmanın ötekiyi anlamının bir aracı olarak görmek gerekir. Her dil, kendine zgũ bir dũnya grũřũnũ yansıttığına göre yabancı dil öğretimini tek bir dil dũzeyine indirgemek, sadece o dilin sunduğu dũřũnce ve yaşam biçimini benimsemek bakımından çok kùltùrlũlũđũ olumsuz etkileyen bir gelişmedir. Oysa iletişim dili olarak İngilizcenin egemenliğine rağmen değişik yabancı dil bilmek bugũn kùltùrlerarası iletişimin, etkileşimin ve karşılıklı anlayışın vazgeçilmez bir koşuldur.

Yukarda değindiğimiz yabancı dil olarak İngilizcenin egemenliğine dayalı bũtũn bu olumsuzluklara rağmen dũnya ve Avrupa'daki yeni gelişmeler ùlkemizde olumlu gelişmelere de neden olmuştur. Bu bağlamda 1997 yılında yũrũrlũđe giren yeni dũzenlemeyle zorunlu temel eğitim beř yıldıan sekiz yıla çıkarılmış, birinci yabancı dil đretilimi temel đretim dũzeyinde 4. sınıftan itibaren zorunlu olmuştur. 6. sınıftan itibaren ise ikinci yabancı dil seçmeli ders olarak öğrenime sunulmuştur. Böylece ilköğretim dũzeyindeki çocuklara mũmkũn olabildiğince değişik yabancı dilleri öğrenme yolları açılmış ve onlara kùltùrlerarası iletişim yetilerini geliştirme olanağı tanınmıştır.

Bu erevede, İngilizceden sonra ikici yabancı dil olarak öğrenime sunulan diller arasında Almanca birinci sırada yer almaktadır, ancak asla İngilizceyle rekabet edebilecek durumda değildir. Bugũn bir çok özel ve devlet okullarında ikinci yabancı dil olarak Almanca okutulmaktadır. Elbette bu, çok dilli yabancı dil đretilime geçiş ynũnde olumlu bir gelişmedir. Bu olumlu gelişmeye dayanarak İngilizceden sonra ikici yabancı dil olarak Almanca đretiminin eğitim kurumunda gittikçe yaygınlaşma eğiliminde olduğu söylenebilir. Bu durum, bize aynı zamanda ùlkemizde çok dilli yabancı dil đretilimi gerçekleştirme koşullarının var olduğunu göstermektedir (bkz. Polat 1998 ve 2000). ũnkũ, Avrupa konseyinin benimsediği çok dilli yabancı dil öğretiminin olası biçimlerinden birisi de - Avrupa Konseyi yabancı Diller Ortak Kriterleri'nde belirtildiği gibi- İngilizceden sonra ikinci yabancı dil đretilimidir (bkz. Hufeisen/ Marx 2001: 18). Özellikle son yıllarda bu konuyla ilgili çok sayıda araştırmanın yapılmış olması ve 2002-2003 đretim yılından itibaren bazı eğitim kurumlarında zorunlu ikinci yabancı dil uygulamasına geçilmesi İngilizceden sonra ikinci yabancı dil đretilimine olan ilginin giderek arttığını göstermektedir (bkz. akır/Hatipoğlu

2001, Gũler 2000, Sakarya Maden 2001, Schmidt 2003). Ancak, ikinci yabancı dil ğretilimi uzmanlık alanı içinde birinci yabancı dil öğretiminden farklı özellikler göstermektedir. Yapılacak uygulamalar bu farklı özellikleri ve bilimsel araştırma sonuçlarını da gözeterek yeniden dũzenlenmelidir.

Her yabancı dil ğretilimin temel amaçlarından birisi, kuşkusuz öğrenenlere o dilde dört temel dil becerisini kazandırmaktır. Ancak somut iletişim ortamında dilin kullanma amacına göre temel dil becerilerinden birisine öncelik verilebilir. Hangi dil becerilerinin öncelikli öğretilmesi gerektiği ancak yönelinen grubun gereksinim zũmlemesi yapıldıktan sonra saptanır. Ynelinen grubun öğrenilecek her yabancı dilde dilsel becerilerin tũmũnũ ideal anadili konuşucusu dũzeyinde edinmesi artık beklenmemektedir. Burada amaç, öğrencilere daha çok dört temel dil becerisini de içeren bũtũn dillerdeki ortak iletişim yetisini kazandırmaktır. Bu, elbette eğitim kurumlarının programlarında yer alan yabancı dil seçeneklerini çoğaltmak ve öğrencilere çok dilli iletişim yetisi kazandırma olanağı sunmakla gerçekleştirilebilir (Gemeinsamer Europaischer Referenzrahmen fũr Sprachen 2001:17).

Konuya bu açıdan baktığımızda yabancı dil öğretiminin amaçları da ilkesel olarak değişmiştir. Bu alanda yeni bir anlayışla ders kitaplarının hazırlanması içeriklerin ve amaçların belirlenmesinden đretmen yetiştirmeye kadar bir dizi değişiklik yapılmaktadır. Bu arada tũm Avrupa Birliği ùlkelerince benimsenen "Avrupa Konseyi Yabancı Diller Eğitimi Ortak Kriterleri" (The Common European Framework=CEF) de uygulamaya konmuştur. Bu gelişmelere koşut olarak ùlkemizde de "Avrupa Konseyi Yabancı Diller Eğitimi Ortak Kriterleri"ne uygun izlencelerin geliştirilmesi, belirlenen amaçlar doğrultusunda her dũzeye uygun ders kitaplarının hazırlanması, ders içeriklerinin yeniden belirlenmesi, ders araç-gereçlerinin geliştirilmesi kaçınılmaz grũnmektedir.

Avrupa Konseyi Yabancı Diller Ortak Kriterleri, tũm AB ùlkelerinde yabancı dil eğitim mũfredatlarının, lme değerlendirme ve ders materyallerinin geliştirilmesi için temel olan ortak kriterleri sağlar. Avrupa Konseyi Yabancı Diller Ortak Kriterleri, aynı zamanda bireylerin yabancı dil dũzeylerinin belirlenmesi ve belgelendirilmesinde ortak standartlar belirler ve yaşam boyu öğrenme bilincini ngrũr. Avrupa Konseyi Yabancı Diller Ortak Kriterleri eğitim yöneticileri, ders kitabı ve program yazarları, öğretmenler ve đretmen yetiştirenler için ortak bir bakış açısı sağlar, böylelikle bu bilim alanda çalışan bũtũn uzmanların birbirleriyle iletişim kurmalarına ortam hazırlar. Özellikle mesleki

alanlarda ihtiyaca yönelik yabancı dil eğitimine ağırlık vermektedir.

Özetle, farklı dil ve kültürlerin bulunduğu Avrupa Birliği ülkelerinde dil ve kültür çeşitliliğinin korunması amacıyla yaşamın her alanında yeni düzenlemeler yapılmaktadır. Avrupalılık yeniden tanımlanarak siyasal, ekonomik ve özellikle kültürel gelişmeler kapsamında yabancı dil dersleri Avrupalı vatandaşların beklentilerini karşılayacak biçimde desteklenmektedir. Bu nedenle tüm Avrupa Birliği ülkelerinde Avrupa Konseyi Yabancı Diller Eğitimi Ortak Kriterleri çerçevesinde yabancı dil eğitim-öğretim müfredatlarının oluşturulmasına, ders araç-gereçleri geliştirilmesine, bireylerin yabancı dil düzeylerinin belirlenmesi ve belgelendirilmesinde ortak standartlar belirlenmesine ve böylece yaşam boyu yabancı dil öğrenme bilinci oluşturmaya çalışılmaktadır.

Ne var ki, bu durum Avrupa Birliğine aday ülkeler arasında yer alan ülkemizde istenilen düzeyde değildir. Oysa Avrupa Birliğine girme sürecinde değişen koşullarına uygun olarak yabancı dil eğitim politikamızın yeniden gözden geçirilmesi ve Avrupa Konseyi Yabancı Diller Ortak Kriterlerine uygun izlencelerin geliştirilmesi kaçınılmaz görünmektedir. Bu bağlamda ülkemizde yabancı dil olarak tek bir dilin egemenliğine dayalı yabancı dil öğretimi yerine öğretim programlarında farklı dil seçeneklerine yer verilerek her yaş grubuna ve toplumun her kesimine uygun programlarla yabancı dil öğretimi yaygınlaştırılmalı ve buna uygun yabancı dil politikaları geliştirilmelidir. Bütün bunlara rağmen son yıllarda yapılan araştırmaların gelecek açısından umut verici olduğunu belirtmekte yarar vardır.

Ancak, izlenecek yabancı dil politikası salt Avrupa Konseyi Yabancı Diller Ortak Kriterlerine uygun izlencelerin geliştirilmesine bağlanamaz. Çünkü her ülkenin kendine özgü koşulları nedeniyle geliştirilecek yabancı dil politikalarında farklılık olabilir. Bu nedenle Avrupa Birliği ülkelerinde uygulanan izlenceleri olduğu gibi ülkemizde uygulamak bir çok açıdan yetersiz kalabilir. Türkiye, daha gerçekçi ve uygulanabilir bir yabancı dil politikası geliştirmek için öncelikle kendi dinamiklerinden hareketle kendi özgün koşullarını da gözeterik Avrupa Konseyi Yabancı Diller Ortak Kriterleri çerçevesinde çok dilli yabancı dil öğretimini gerçekleştirilme olanaklarını aramalıdır. Çünkü, Avrupa ile tam olarak bütünleşebilmek için öncelikli koşul birden çok dil bilmektir.

Çok dillilik ve çok kültürlülüğün bilincinde olmak ve bunu benimsemek demokrasi, hoşgörü ve insanlıkla ilgili ortak değerlerin ifâdesidir. Son

yıllarda dünya olup bitenler bize bu değerlerin okullarda, üniversitelerde ve diğer eğitim kurumlarında, kısaca yaşamın bütün alanlarında önemli ölçüde gerekli olduğunu ve öneminin asla küçümsenemeyeceğini göstermektedir. Türkiye, Avrupa Birliğinin genişleme sürecinde birliğe aday ülke olarak çok dilliliğın ve çok kültürlülüğün korunmasını desteklenmeli ve bu bağlamda çok dilliliğın ve çok kültürlülüğün özelliklerini göz önüne alarak buna uygun bir yabancı dil politikasını uygulamaya koymalıdır. Böyle bir ilkedden vazgeçmek, Avrupa'daki kültür zenginliğini görmemek kendi kültürel değerlerimizle kendimizi sınırlandırmak anlamına gelir. Ne var ki, çok kültürlülüğün güvence altına alınması bir taraftan anaokulundan üniversiteye kadar bütün eğitim kurumlarının diğer taraftan da ulusal hükümetlerin izleyeceği politikaya bağlıdır.

ÖNERİLER

Türkiye, bu bağlamda Avrupa Birliği ülkelerindeki uygulamaları da göz önünde bulundurarak kendine özgü yabancı dil politikasının temel ilkelerini belirlemek ve geliştirmek amacıyla çok dilli yabancı dil öğretimi ilkelerinin yaşama geçirilmesini açıkça tartışmalıdır. Tartışma olabildiğince bu alanda çalışan bütün uzmanlara, bilim insanlarına, siyasilere, ekonomistlere ve medyaya açık olmalıdır.

Yabancı dil politikasını bir bütün olarak düşündüğümüzde şu önlemlerin alınması önerilebilir:

1. Türkiye, AB'ye tam üyelik sürecinde ilkesel olarak Avrupa ülkelerinde uygulanan çok dilli yabancı dil öğretim politikasını benimsemeli ve ülkenin kendine özgü koşullarını da göz önünde bulundurarak temel eğitim sürecinde herkesin en az iki yabancı dil öğrenmesini sağlayacak yeni düzenlemeler yapmalıdır. Geleceğin Avrupa'sında çok dilliliğın olağan bir durum olacağını düşünerek öğrenencilere her düzeydeki eğitim kurumlarında birden çok yabancı dil öğretimi olanağı sağlamalıdır.

2. Geliştirilecek yabancı dil politikasına bağlı olarak çok dillilik bağlamında ilköğretimden üniversiteye kadar her düzeydeki eğitim kurumlarının eğitim-öğretim programlarında bütün Avrupa dilleri seçenek olarak öğrenime sunulmalıdır. Ayrıca öğrenime sunulacak bu dillerin yanında sınır komşularımızın dilleri - Yunanca, Bulgarca, Arapça Ermenice- ile diğer dünya dillerine de programlarda yer verilmelidir.

3. Daha kısa sürede daha çok dil öğrenme olanakları yaratmak amacıyla eğitim kurumlarında 1997-1998 yılında başlayan erken yaşta yabancı dil öğretimi geliştirilmeli, birinci ve ikinci yabancı dil öğretimi eşzamanlı olarak

düzenlenmelidir. Bu konuda yapılan araştırmalar, çocukların iki dili aynı zamanda öğrenebildiklerini göstermektedir.

4. Çok dilli yabancı dil öğretiminde uygun izlenceler geliştirilerek öncelikle amaç ve içerikler belirlenmeli, öğrencilerin gereksinimlerine uygun olarak hangi dilin ne kadar süreyle öğretileceği ve hangi dil becerilerinin edinilmesi gerektiği saptanmalı ve buna uygun gerçekçi programlar hazırlanmalıdır.

5. Yabancı dil öğretimi eğitim süreciyle sınırlı bir etkinlik olarak değil, yaşam boyu öğrenme olarak değerlendirilmeli ve çok işlevli yeni iletişim araçlarıyla bireysel öğrenme desteklenmelidir. Ayrıca, İnternet ortamında yabancı dil öğretimini destekleyici programlar hazırlanmalıdır.

6. Yabancı dil öğretmeni yetiştirme konusu günümüz gereksinimlerine uygun olarak yeniden ele alınmalı, aday öğretmenler birçok dilde ders etkinliğini yürütebilecek nitelikte uzman olarak yetiştirilmelidir. Yetiştirilecek uzman öğretmenler aynı zamanda kendi anadilini başka ülkelerde yabancı dil olarak öğretebilecek durumda olmalıdır.

7. Yabancı dil öğretimi Avrupa Birliği Yabancı Dil Ortak Kriterlerine uyumlu hâle getirilmeli, ders etkinlikleri bu çerçevede düzenlenmelidir. Hangi dilin hangi düzeyde öğretileceği önceden belirlenmelidir.

8. Dilbilim araştırmaları ve dil eğitimi uygulamaları tamamen birbirine koşut ama birbirinden bağımsız sürdürülmektedir. Dil öğretimiyle ilgili görgül araştırmalardan elde edilen sonuçlar ile ders uygulamaları karşılaştırılarak ortaya çıkan eksiklikler giderilmeli, yabancı dil öğretiminin daha etkin ve verimli olması sağlanmalıdır.

9. Benimsenecek yabancı dil politikalarının yaşama geçirilmesinde eşgüdümü sağlayacak bir kurum oluşturulmalıdır. Yüksek öğretim kurumları çok dillilik ve çok kültürlülük yönünde kendi yabancı dil politikalarını oluşturmalı ve bunlara ilişkin bağımsız kararlar alabilmelidir.

10. Her yüksek öğretim kurumunda yabancı dil merkezleri oluşturulmalı, isteyen bütün öğrencilere olanaklar dahilinde değişik dilleri öğrenme olanağı sağlanmalıdır.

11. Yüksek öğrenim kurumlarının yabancı dil bölümleri dışındaki bütün bölümlerde isteyen öğrencilerin yabancı dil öğrenmelerini destekleyici programlar hazırlanmalıdır. Bu anlamda bütün bölümlerde yabancı dil derslerine yer verilmelidir.

12. Buldukları bölgelerin özelliklerine göre Yüksek Öğretim Kurumlarının ilgili birimlerinde İngilizce, Almanca ve Fransızcanın dışında değişik dillerde eğitim verecek yeni bölümler

açılmalıdır. Örneğin: Kafkas Üniversitesi'nde Rusça, Trakya Üniversitesi'nde Bulgarca, Ege Üniversitesi'nde Yunanca, Çukurova Üniversitesi'nde Arapça vb.

13. Yabancı dil öğretimi alanında görevli bütün öğretim elemanlarının bilgi alış-verişinde bulunmalarını ve deneyimlerini paylaşmalarını sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır.

14. Avrupa Birliğinin geliştirdiği öğrenci ve öğretim elemanı değişim programları desteklenmeli, yabancı dil öğretmenlerinin her yıl belli bir süre yurtdışında kalması sağlanmalıdır.

15. Türkiye, çok dilli yabancı dil öğreniminin yanında anadili öğretimine de gereken önemi vermeli, bilim dili olarak Türkçenin korunması ve geliştirilmesine özen göstermelidir.

Avrupa Birliği yolunda Türkiyenin yabancı dil politikası açısından üzerinde durulmasına inandığım bazı noktaları burada olabildiğince özetleyerek sundum. Amaç, daha etkin bir yabancı dil politikası geliştirmek ve bilimsel temellere dayalı çok dilli yabancı dil öğretimini gerçekleştirmek ise bu sorunlara en kısa sürede çözüm bulunacağına inanıyorum.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, Füzulan (2003): „Die Deutschlehrausbildung in der Bewertung. Eine kritische Bestandaufnahme nach der Hochschulreform“. Çakır, M./ Öztürk İ, /Yıldız, C. (Derl.) (içinde) *Neue Tendenzen und Zukunftsperspektiven der deutschen Sprache und der Germanistik in der Türkei, Band 1*, Aachen 2003, S.259-273
- Çakır, M; Hatipoğlu, S. (2001): „Neue Chancen für DaF: Deutsch als 2. Fremdsprache nach Englisch.“: Çakır, M. (Derl.) (içinde): *Fremdsprachenunterricht und die Stellung des Deutschen in der Türkei*, Aachen 2001, S.135-143.
- Europäische Kommission (1995): *Weissbuch. Lehren und Lernen - Auf dem Weg zu einer kognitiven Gesellschaft*, Brüssel 1995
- Europarat Goethe Institut Inter Nationes u. A (2001): *Gemeinsamer Europäischer Referenzrahmen für Sprachen: lernen, lehren, beurteilen*. Berlin/München 2001
- Karluk, S. Rıdvan (1998): *Avrupa Birliği ve Türkiye*: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- Neuner, Gerhard (1996): “Faktoren von Sprachenpolitik und Rahmenbedingung von Fremdsprachenpolitik am Beispiel DaF”. Neuner, G./Funk, H (Hrsg.) *Verstehen und Verständigung in Europa*,(içinde) Berlin 1996, S. 11-23
- Özdemir, Haluk: www.web.ttnet/-ozde-mirler/AB.html
- Polat, Tülin (1998): “Chancen und Probleme des Deutschen als Fremdsprachen in der Türkei im Kontext von zweisprachigkeit”. *Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlarından Alman Dili ve Edebiyatı Dergisi X*, 1998, S.129-144
- Polat, Tülin (2000): „Fremdsprachenunterricht auf der Sekundarstufe in der Türkei im Kontext von zweisprachigkeit und mehrsprachiger Erziehung“. Apeltauer, Ernst (Derl.)(içinde) *Flensburger Papiere zur Mehrsprachigkeit und Kulturvielfalt im Unterricht*. H. 24/25 (2000), S. 21-39

- Polat, Tülin (2001): "Avrupalılık Bağlamında Kültür Boyutuyla Dil". *Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlarından Alman Dili ve Edebiyat Dergisi XIII*, 2001, S.29-40
- Tapan, Nilüfer (1998): „Zum Stand des Faches Deutsch in der Türkei“. *Istanbul Üniversitesi Yayınlarından Alman Dili ve Edebiyat Dergisi X*, 1998, S. 115-128
- Tapan, Nilüfer (2000): „Fremdsprachenunterricht auf der Primarstufe nach der Schulreform von 1997 in der Türkei“. Apeltauer, Ernst (Derl.)(içinde) *Flensburger Papiere zur Mehrsprachigkeit und Kulturvielfalt im Unterricht. H. 24/25(2000)*, S. 40-59
- Sakarya Maden, S. (2001): "Unterrichtsdidaktische und methodische Vorschläge für Deutsch als Tertiärsprache im Hinblick auf die Adressatengruppe der Vorbereitungsklasse der Trakya Universität": Çakır,M. (Derl.) (içinde): *Fremdsprachenunterricht und die Stellung des Deutschen in der Türkei*, Aachen 2001, S.153-163.
- Sayın, Şara (1993): "Çağdaş Eğitimde Tek Bir Yabancı Dil Yeterli Olabilir Mi? Tömer Dil Dergisi Sayı 13, S.10-14. Ankara.